

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱۵۸۲۲ - ۲۰۷۵

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم اداری و اقتصاد

گروه حسابداری

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی حسابداری

ارتباط اهرم مالی و تنوع سرمایه‌گذاری با مدیریت سود فزاینده شرکت‌های

پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

استاد راهنما:

دکتر سید عباس هاشمی

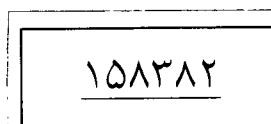
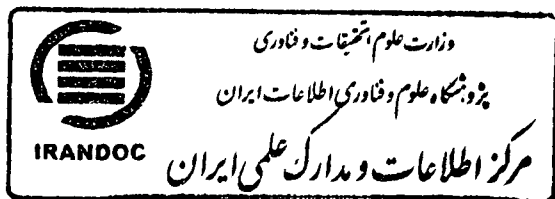
استاد مشاور:

دکتر سعید صمدی

پژوهشگر:

سید حمید صحافی اسفندآبادی

دی ماه ۱۳۸۹

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات
و نوآوری‌های ناشی از پژوهش موضوع این پایان نامه
متعلق به دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم اداری و اقتصاد

گروه حسابداری

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی حسابداری آقای سیدحمید صحافی
اسفندآبادی، تحت عنوان

ارتباط اهرم مالی و تنوع سرمایه‌گذاری با مدیریت سود فزاینده شرکت‌های
پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

در تاریخ ۱۳۸۹/۱۰/۱۶ توسط هیات داوران زیر بررسی و با درجه عالی ..... به تصویب نهایی رسید.

امضاء

۱- استاد راهنمای پایان نامه: دکتر سیدعباس هاشمی با مرتبه علمی استادیار

امضاء

۲- استاد مشاور پایان نامه: دکتر سعید صمدی با مرتبه علمی استادیار

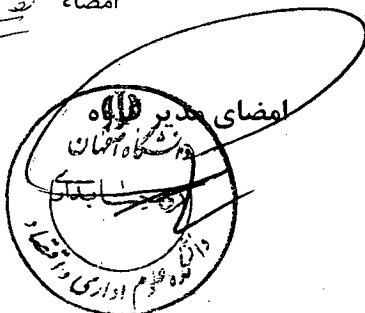
امضاء

ناصر ایزدی نیا

۳- استاد داور داخل گروه: دکتر ناصر ایزدی نیا با مرتبه علمی استادیار

امضاء

۴- استاد داور خارج از گروه: دکتر خدیجه نصراللهی با مرتبه علمی استادیار

سپاسگزاری

سپاس بیکران پروردگار یکتا را که هستی ام بخشید و مرا به طریق علم و دانش رهنمون شد و خوشه چینی از خرمن دانش را روزیم ساخت. گذر از این راه و فائق آمدن بر مشکلات و دشواری‌ها ممکن نبود، مگر به لطف خداوند و مهربانی آنان که از وجودشان بهره‌مند بوده‌ام. لذا بر خود واجب می‌دانم سپاس‌گزار تمام عزیزانی باشم که در این مرحله از زندگی‌ام با بزرگواری و مهربانی یاریم نمودند.

از استاد راهنمای عزیزم، جناب آقای دکتر سید عباس هاشمی به خاطر تمامی زحماتی که در طول دوره تحصیل اینجانب و در طی انجام پایان‌نامه متحمل شدند، کمال تشکر را دارم.

از استاد مشاور گرانقدرم، جناب آقای دکتر سعید صمدی که صبورانه مرا در انجام این کار یاری دادند، سپاس‌گزاری می‌کنم.

از دوستان عزیزم، آقایان سجاد برعندان، امیرحسین کربلایی کریم، مجتبی برنا، شهرام کمالی، مهندس سیدمجتبی سادات، مهندس ساسان میرزا خانلویی و مهندس محمدجعفر خطیبی پور که با راهنمایی‌های ارزنده‌ی خود سهم عمده‌ای در افزایش غنای پژوهش حاضر داشته‌اند، سپاس‌گزارم.

از تمامی دوستان عزیزم که صمیمانه بنده را در انجام پژوهش حاضر یاری نموده‌اند، سپاس‌گزارم.

از ایزد منان توفیق روزافزون برای تمامی این عزیزان و سروران آرزو دارم.

سید حمید صحافی اسفندآبادی

زمستان ۱۳۸۹

تقدیم بہ:

پدر عزیز و بزرگوارم؛

کہ نصایح اور روشنی بخش وجودم است۔

مادر عزیز و فداکارم؛

کہ ہموارہ دل سوز و حامی زندگانیم است۔

برادران و خواہر مہربانم؛

کہ سلامت و موفقیتشان آرزوی ہمیشگی من است۔

چکیده

سود حسابداری همواره به عنوان یکی از معیارهای تصمیم‌گیری مالی برای سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان دارای اهمیت ویژه‌ای است؛ همچنین تحلیل گران‌مالی سود را به عنوان یک عامل اساسی در بررسی‌ها و قضاوت‌های خود در ارائه مشاوره‌های مالی مد نظر قرار می‌دهند. مدیران با توجه به اهمیت رقم سود برای سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و تحلیل‌گران مالی و انگیزه‌هایی همچون درخواست گزارش حسابرسی و مقرر کردن بندهای شرط در قراردادهای بدهی از طرف تامین‌کنندگان مالی شرکت، عدم تقارن اطلاعات بین تامین‌کنندگان مالی و مدیران، تنوع سرمایه‌گذاری شرکت و...، به مدیریت سود تشویق می‌شوند. بدین منظور مدیران از روش‌های متفاوتی برای مدیریت سود استفاده می‌کنند؛ که یکی از این روش‌ها، استفاده از انعطاف‌پذیری رویه‌های حسابداری است (مدیریت سود فزاینده). هدف پژوهش حاضر بررسی تاثیر اهرم مالی (نسبت بدهی) و تنوع سرمایه‌گذاری بر مدیریت سود فزاینده است.

به منظور پاسخ‌گویی به مساله مطرح شده، سه فرضیه تدوین شد. جهت آزمون این فرضیه‌ها، نمونه‌ای از بین شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۷ انتخاب گردید. در این پژوهش برای اندازه‌گیری مدیریت سود فزاینده از ارقام تعهدی اختیاری و برای محاسبه این ارقام از پنج مدل متفاوت استفاده شد. برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از مدل رگرسیونی چند متغیره به روش داده‌های ترکیبی استفاده گردید. برای تشخیص نوع روش تخمین مناسب از آزمون F لیمر و هاسمن و همچنین برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از آزمون‌های F فیشر و t استیودنت استفاده شد.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ی اول نشان می‌دهد که اهرم مالی بر مدیریت سود فزاینده تاثیر منفی معناداری دارد؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که با افزایش اهرم مالی شرکت، تمایل مدیران برای مدیریت سود کاهش می‌یابد. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ی دوم نشان دهنده‌ی تاثیر منفی معنادار تنوع سرمایه‌گذاری بر مدیریت سود فزاینده است و می‌توان نتیجه گرفت تمایل مدیران برای مدیریت سود در شرکت‌های با افزایش تنوع سرمایه‌گذاری کاهش می‌یابد. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ی سوم حاکی از این است که متغیر متقابل اهرم مالی و تنوع سرمایه‌گذاری بر مدیریت سود فزاینده تاثیر مثبت معناداری دارد؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که تنوع سرمایه‌گذاری اثر غیر مستقیم بر مدیریت سود فزاینده توسط اهرم مالی دارد و تاثیر اهرم مالی بر مدیریت سود فزاینده را مثبت می‌کند.

کلید واژه‌ها: مدیریت سود فزاینده، ارقام تعهدی اختیاری، اهرم مالی، تنوع سرمایه‌گذاری

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات پژوهش
۱-۱-۱	مقدمه
۲-۱	تعریف موضوع و بیان مسأله‌ی پژوهش
۳-۱	اهداف پژوهش
۴-۱	اهمیت پژوهش
۵-۱	کاربرد نتایج پژوهش
۶-۱	فرضیه‌های پژوهش
۷-۱	قلمرو پژوهش
۸-۱	روش پژوهش و جمع‌آوری اطلاعات
۹-۱	ابزار تجزیه و تحلیل
۱۰-۱	تعریف واژه‌ها و اصطلاحات کلیدی
۱۱-۱	خلاصه فصل
	فصل دوم: مروری بر ادبیات موضوع و پیشینه‌ی پژوهش
۱-۲	مقدمه
۲-۲	اهمیت سود و جایگاه سود در تئوری حسابداری
۱-۲-۲	مفهوم سود در سطح ساختاری
۲-۲-۲	مفهوم سود در سطح تفسیری
۳-۲-۲	مفهوم سود در سطح رفتاری
۳-۲	محتوای اطلاعاتی سود و مدیریت سود
۴-۲	مدیریت سود
۱-۴-۲	تعاریف
۲-۴-۲	انگیزه‌ها
۱-۲-۴-۲	فرضیه‌ی قراردادهای بدهی
۲-۲-۴-۲	فرضیه‌ی عدم تقارن اطلاعات
۳-۲-۴-۲	بازار سرمایه
۴-۲-۴-۲	فرضیه‌ی پاداش

۱۹	۲-۴-۵- فرضیه‌ی هزینه‌ی سیاسی
۲۰	۲-۵- طبقه‌بندی مدیریت سود
۲۰	۲-۵-۱- هموارسازی سود
۲۱	۲-۵-۲- انباشت ارقام منفی
۲۲	۲-۵-۳- سایر جنبه‌های مدیریت سود
۲۳	۲-۶- ابزارهای مدیریت سود
۲۷	۲-۷- رویکردهای، پژوهش‌های مدیریت سود
۲۸	۲-۸- اجزای سود
۲۸	۲-۸-۱- ارقام تعهدی
۲۹	۲-۹- اندازه‌گیری مدیریت سود
۳۰	۲-۹-۱- مدل‌های محاسبه‌ی ارقام تعهدی اختیاری با رویکرد ترازنامه‌ای
۳۲	۲-۹-۲- مدل محاسبه ارقام تعهدی اختیاری با رویکرد سود و زیانی
۳۳	۲-۱۰- رفتارهای مدیران و مدیریت سود
۳۴	۲-۱۰-۱- اهرم مالی و مدیریت سود
۳۵	۲-۱۰-۲- عدم تقارن اطلاعات و مدیریت سود
۳۶	۲-۱۰-۳- تنوع سرمایه‌گذاری و مدیریت سود
۳۷	۲-۱۱- پیشینه پژوهش
۳۷	۲-۱۱-۱- پژوهش‌های خارجی
۴۱	۲-۱۱-۲- پژوهش‌های داخلی
۴۵	۲-۱۲- خلاصه فصل
فصل سوم: روش پژوهش	
۴۶	۳-۱- مقدمه
۴۷	۳-۲- فرضیه‌های پژوهش
۴۸	۳-۳- جامعه آماری
۴۸	۳-۴- قلمرو پژوهش
۴۸	۳-۴-۱- قلمرو موضوعی پژوهش
۴۸	۳-۴-۲- قلمرو مکانی پژوهش
۴۹	۳-۴-۳- قلمرو زمانی پژوهش

۴۹	۵-۳- روش نمونه‌گیری و نمونه آماری
۵۱	۶-۳- روش جمع‌آوری اطلاعات
۵۱	۷-۳- متغیرهای پژوهش
۵۱	۱-۷-۳- متغیر وابسته
۵۱	۲-۷-۳- متغیرهای مستقل
۵۲	۳-۷-۳- متغیرهای تعدیل کننده
۵۲	۸-۳- مدل‌های اندازه‌گیری متغیر وابسته
۵۵	۹-۳- مدل پژوهش جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها
۵۶	۱۰-۳- روش پژوهش
۵۶	۱۱-۳- روش شناختی آماری و آزمون‌های آماری مورد استفاده در این پژوهش
۵۸	۱-۱۱-۳- آزمون مانایی
۵۸	۲-۱۱-۳- آزمون معنی‌دار بودن اثرات فردی F لیمر
۵۹	۳-۱۱-۳- مدل‌های داده‌های تابلویی
۶۰	۴-۱۱-۳- آزمون هاسمن
۶۱	۵-۱۱-۳- آزمون t
۶۱	۶-۱۱-۳- آزمون F
۶۱	۷-۱۱-۳- ضریب تعیین
۶۲	۱۲-۳- فروض مدل رگرسیون خطی کلاسیک
۶۲	۱-۱۲-۳- ناهمسانی واریانس
۶۲	۲-۱۲-۳- عدم خود همبستگی جملات خطا
۶۳	۱۳-۳- نرم افزارهای تجزیه و تحلیل
۶۴	۱۴-۳- خلاصه فصل

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها

۶۵	۱-۴- مقدمه
۶۶	۲-۴- تحلیل توصیفی
۶۸	۳-۴- روش‌های برآورد مدل
۷۰	۱-۳-۴- آزمون فرضیه‌های پژوهش بر اساس اقلام تعهدی اختیاری حاصل از مدل (۱-۳)
۷۳	۲-۳-۴- آزمون فرضیه‌های پژوهش بر اساس اقلام تعهدی اختیاری حاصل از مدل (۲-۳)

۷۶.....	۳-۳-۴- آزمون فرضیه‌های پژوهش بر اساس اقلام تعهدی اختیاری حاصل از مدل (۳-۳).....
۷۸.....	۴-۳-۴- آزمون فرضیه‌های پژوهش بر اساس اقلام تعهدی اختیاری حاصل از مدل (۴-۳).....
۸۱.....	۵-۳-۴- آزمون فرضیه‌های پژوهش بر اساس اقلام تعهدی اختیاری حاصل از مدل (۵-۳).....
۸۴.....	۴-۴- خلاصه فصل.....

فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۸۵.....	۱-۵- مقدمه.....
۸۶.....	۲-۵- خلاصه پژوهش.....
۸۷.....	۳-۵- نتایج پژوهش.....
۸۸.....	۱-۳-۵- آزمون فرضیه اول.....
۸۸.....	۲-۳-۵- آزمون فرضیه دوم.....
۸۹.....	۳-۳-۵- آزمون فرضیه سوم.....
۹۰.....	۴-۵- محدودیت‌ها.....
۹۱.....	۵-۵- پیشنهادها.....
۹۱.....	۱-۵-۵- پیشنهادهای کاربردی پژوهش.....
۹۱.....	۲-۵-۵- پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آتی.....
۹۳.....	پیوست شماره ۱: نتایج حاصل از آزمون هادری.....
	پیوست شماره ۲: آزمون‌های آماری F لیمر و هاسمن و نتایج برازش مدل‌های مربوط به محاسبه اقلام تعهدی اختیاری.....
۱۰۱.....	۱۰۱.....
	پیوست شماره ۳: آزمون‌های آماری F لیمر و هاسمن و نتایج برازش مدل (۶-۳) بر اساس اقلام تعهدی اختیاری مدل‌های اول تا پنجم.....
۱۰۷.....	۱۰۷.....
۱۰۷.....	نتایج برازش مدل (۶-۳) با استفاده از مدل اول محاسبه اقلام تعهدی اختیاری.....
۱۱۳.....	منابع و مآخذ.....

فهرست شکل‌ها

صفحه

عنوان

شکل ۱-۲- چارچوبی برای طبقه بندی مدیریت سود (برتون و استولوی، ۲۰۰۰)..... ۲۰

فهرست جدول‌ها

صفحه	عنوان
۲۶.....	جدول ۱-۲- خلاصه‌ای از انواع روش‌های مدیریت سود(واندربووده و ویلکنز، ۲۰۰۳).....
۵۰.....	جدول ۱-۳- لیست شرکت‌های عضو نمونه آماری به تفکیک صنعت.....
۶۷.....	جدول ۱-۴- آمار توصیفی متغیرهای پژوهش.....
۶۹.....	جدول ۲-۴- نتایج حاصل از آزمون مانایی متغیرهای پژوهش.....
۷۱.....	جدول ۳-۴- نتایج تعیین روش برازش مدل (۳-۶) بر اساس ارقام تعهدی اختیاری حاصل از مدل اول.....
۷۲.....	جدول ۴-۴- نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از مدل اول محاسبه ارقام تعهدی اختیاری.....
۷۴.....	جدول ۵-۴- نتایج تعیین روش برازش مدل (۳-۶) بر اساس ارقام تعهدی اختیاری حاصل از مدل دوم.....
۷۴.....	جدول ۶-۴- نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از مدل دوم محاسبه ارقام تعهدی اختیاری.....
۷۶.....	جدول ۷-۴- نتایج تعیین روش برازش مدل (۳-۶) بر اساس ارقام تعهدی اختیاری حاصل از مدل سوم.....
۷۷.....	جدول ۸-۴- نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از مدل سوم محاسبه ارقام تعهدی اختیاری.....
۷۹.....	جدول ۹-۴- نتایج تعیین روش برازش مدل (۳-۶) بر اساس ارقام تعهدی اختیاری حاصل از مدل چهارم.....
۷۹.....	جدول ۱۰-۴- نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از مدل چهارم محاسبه ارقام تعهدی اختیاری.....
۸۱.....	جدول ۱۱-۴- نتایج تعیین روش برازش مدل (۳-۶) بر اساس ارقام تعهدی اختیاری حاصل از مدل پنجم.....
۸۲.....	جدول ۱۲-۴- نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از مدل پنجم محاسبه ارقام تعهدی اختیاری.....
۸۴.....	جدول ۱۳-۴- خلاصه نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های پژوهش.....

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه

سود حسابداری همواره به عنوان یکی از معیارهای تصمیم‌گیری مالی، دارای اعتبار ویژه‌ای است و اکثر قریب به اتفاق تحلیل‌گران مالی سود را به عنوان یک عامل اساسی در تحلیل‌ها و قضاوت‌های خود مد نظر قرار می‌دهند. معمولاً سرمایه‌گذاران به رقم سود توجه ویژه‌ای دارند. آن‌ها سودهای بدون نوسان و یا کم نوسان را با کیفیت‌تر تلقی می‌کنند. به عبارت بهتر، آن‌ها در شرکت‌هایی حاضرند سرمایه‌گذاری کنند که روند سود آن‌ها دارای ثبات بیشتری است؛ لذا مدیران انگیزه قوی دارند که سود را مدیریت کنند. مدیران واحدهای تجاری سعی می‌کنند در فرآیند تعیین سود دخالت نمایند تا رقم سود را با استفاده از به‌کارگیری قضاوت‌ها و انعطاف‌پذیری رویه‌های حسابداری در راستای اهداف دلخواه آن‌ها گزارش شود. بنابراین، مدیران از یک طرف به علت انعطاف‌پذیری رویه‌های حسابداری و از طرف دیگر با انگیزه‌هایی همچون فشار ناشی از شروط قراردادهای بدهی، تعیین پاداش مدیران بر اساس سود، عدم تقارن اطلاعات بین تامین‌کنندگان مالی شرکت و مدیریت،

تنوع سرمایه‌گذاری و...، تحریک به مدیریت سود در راستای منافع شخصی خود می‌شوند. در این پژوهش به بررسی تاثیر اهرم مالی و تنوع سرمایه‌گذاری بر مدیریت سود فزاینده پرداخته شده است.

در این فصل، ابتدا مسأله‌ی اصلی پژوهش، اهمیت و ضرورت آن مورد بحث قرار می‌گیرد. سپس اهداف و فرضیه‌های پژوهش و کاربرد نتایج آن بیان می‌گردد و در نهایت، این فصل با تعریف واژگان کلیدی به پایان خواهد رسید. در این فصل چارچوبی کلی از مسأله‌ی پژوهش ارائه شده است.

۱-۲- تعریف موضوع و بیان مسأله‌ی پژوهش

بر اساس مفاهیم نظری گزارشگری مالی، هدف صورت‌های مالی، ارائه اطلاعاتی تلخیص و طبقه‌بندی شده درباره‌ی وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف پذیری مالی واحد تجاری است که برای طیفی گسترده از استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی، در اتخاذ تصمیمات اقتصادی، مفید واقع گردد. به عبارت دیگر اتخاذ تصمیمات اقتصادی توسط استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی، مستلزم ارزیابی توان واحد تجاری جهت ایجاد وجه نقد، زمان و قطعیت ایجاد آن است که این ارزیابی با تمرکز بر وضعیت مالی، عملکرد مالی و جریان‌های نقدی واحد تجاری و استفاده از آن‌ها در پیش‌بینی جریان‌های نقدی مورد انتظار و سنجش انعطاف پذیری مالی، تسهیل می‌گردد. علاوه بر این صورت‌های مالی نتایج وظیفه‌ی مباشرت مدیریت یا حسابداری آن‌ها را در قبال منابعی که در اختیارشان قرار گرفته است، منعکس می‌کند (کمیته تدوین استانداردهای حسابداری، ۱۳۸۶: ۴۸۷). در این میان و در سیر تاریخی حسابداری، سود حسابداری، مهمترین نقش را جهت ارائه‌ی اطلاعات مرتبط با عملکرد مالی و برای تصمیم‌گیری‌های سرمایه‌گذاران داشته است.

حسابداری تعهدی، حق انتخاب قابل توجهی را به مدیران در تعیین سود در دوره‌های زمانی متفاوت اعطا می‌کند. در واقع تحت این نوع از سیستم حسابداری، مدیران کنترل چشمگیری بر زمان تشخیص برخی اقلام مانند هزینه تبلیغات و مخارج تحقیق و توسعه دارند. از سوی دیگر مدیران در سیستم حسابداری تعهدی، با گزینه‌های متفاوتی در مورد زمان تشخیص درآمدها نیز رو به رو هستند، از جمله تشخیص سریعتر درآمد با انجام فروش‌های نسیه، که این گونه عملکرد از سوی مدیران، مدیریت سود نامیده می‌شود. یک عامل بنیادی در آزمون مدیریت سود در شرکت‌ها، تخمین عامل اختیار و اعمال نظر مدیران در تعیین سود است. بررسی ادبیات مبتنی بر مدیریت سود، بیانگر وجود رویکردهای متفاوت با شناسه‌های مختلف در تخمین و اندازه‌گیری اختیار مدیریت در تعیین

سود گزارش شده است. یکی از مهمترین رویکردها، مبتنی بر کاربرد اقلام تعهدی اختیاری به عنوان شاخصی برای تعیین و کشف مدیریت سود در واحدهای تجاری است (مشایخی و همکاران، ۱۳۸۴)

با توجه به پژوهش‌های قبلی، اقلام تعهدی اختیاری به عنوان معیاری برای مدیریت سود فزاینده در نظر گرفته شده است و ارتباط منفی بدهی و مدیریت سود فزاینده را نشان می‌دهد، چون مدیران شرکت‌های با سطح بدهی بالا از سوی اعتباردهندگان شرکت در اعمال مدیریت سود نظارت می‌شوند و لذا آن‌ها در انجام سرمایه‌گذاری‌ها با محدودیت روبرو هستند. (چونگ و همکاران^۱، ۲۰۰۵؛ زونگ و همکاران^۲، ۲۰۰۷ و لی و همکاران^۳، ۲۰۰۷) و در بعضی از پژوهش‌های دیگر ارتباط مثبت بدهی و مدیریت سود فزاینده را نشان می‌دهد و این زمانی است که مدیران شرکت بخواهند مانع از نقض قرارداد بدهی شوند، چون در قراردادهای بدهی بند شرط‌هایی قرار می‌دهند که به عنوان مثال سود عملیاتی شرکت نباید از یک سطح مشخصی کمتر شود و لذا انگیزه‌ی انجام مدیریت سود افزایش می‌یابد (دفوند و جیامبالو^۴، ۱۹۹۴؛ سویی^۵، ۱۹۹۴؛ کلین^۶، ۲۰۰۲ و اتهمان^۷ و زغال^۸، ۲۰۰۶).

از سوی دیگر، مدیریت سود را می‌توان به مثابه هزینه نمایندگی دانست، چون این هزینه به علت عدم تقارن اطلاعات بین تامین‌کنندگان مالی و مدیران ایجاد می‌شود. بر اساس فرضیه شفافیت (توماس^۹، ۲۰۰۲)، افزایش تنوع سرمایه‌گذاری پیچیدگی سازمانی را افزایش می‌دهد و منجر به عدم تقارن اطلاعات بین تامین‌کنندگان مالی و مدیران می‌شود، چراکه تامین‌کنندگان مالی برای بررسی صحت اطلاعات مندرج در صورت‌های مالی شرکت (به‌ویژه سود یا زیان) به تجربه و منابع اطلاعاتی بیشتری نیاز دارند؛ چون قسمتی از اطلاعات صورت‌های مالی شرکت دارای تنوع سرمایه‌گذاری به اطلاعات مندرج در صورت‌های مالی شرکت‌های فرعی یا وابسته مربوط می‌شود. بنابراین افزایش تنوع سرمایه‌گذاری مسبب عدم تقارن اطلاعات بین تامین‌کنندگان مالی و مدیران است که خود انگیزه‌ای برای مدیران در اعمال مدیریت سود می‌شود و انگیزه اعمال مدیریت سود در صورتی که پاداش مدیران به عملکردشان (سود) بستگی داشته باشد، دوچندان می‌شود (رادریگز و هیمن^{۱۰}، ۲۰۱۰). با توجه به فرضیه شفافیت، در شرکت‌های با تنوع سرمایه‌گذاری درجه‌ی عدم تقارن اطلاعات بیشتر است و هزینه‌های نظارت بر کار مدیران با افزایش سطح تنوع سرمایه‌گذاری افزایش می‌یابد و بنابراین مدیران شرکت‌های با تنوع

¹ Chung et al

² Zhong et al

³ Lee et al

⁴ DeFond and Jambalvo

⁵ Sweeney

⁶ Klein

⁷ Othman

⁸ Zhegal

⁹ Thomas

¹⁰ Ruadriguze and Hemmen

سرمایه گذاری و اهرم مالی بالا تمایل به اقدام مدیریت سود برای بهتر نشان دادن عملکرد شرکت دارند (رادریگز و هیمن، ۲۰۱۰).

با توجه به مطالبی که بیان شد، این پژوهش درصدد پاسخگویی به این سوال است که ارتباط اهرم مالی و میزان تنوع سرمایه گذاری شرکت با مدیریت سود فزاینده چگونه است؟

۳-۱- اهداف پژوهش

- ۱- تعیین تاثیر اهرم مالی بر مدیریت سود فزاینده شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران
- ۲- تعیین تاثیر تنوع سرمایه گذاری بر مدیریت سود فزاینده شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران
- ۳- تعیین تاثیر اهرم مالی و تنوع سرمایه گذاری بر مدیریت سود فزاینده شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

۴-۱- اهمیت پژوهش

از آن جایی که تامین مالی از طریق بدهی به دلیل صرفه جویی مالیاتی و نرخ پایین تر آن نسبت به بازده مورد انتظار سهامداران، برای مدیران ارجحیت دارد، لذا برای تصمیم گیری اعتبار دهندگان در مورد اعطای وام به شرکت، ارزیابی توان شرکت در بازپرداخت اصل و بهره وام اهمیت دارد. بدین منظور اعتبار دهندگان برای ارزیابی توان شرکت به اطلاعات مندرج در صورت های مالی به ویژه صورت سود و زیان اتکا می کنند، پس صحت اطلاعات مندرج در صورت های مالی به ویژه رقم سود در صورت سود و زیان برای اعتبار دهندگان اهمیت پیدا می کند.

از سوی دیگر، افزایش تنوع سرمایه گذاری پیچیدگی سازمانی را افزایش می دهد و منجر به عدم تقارن اطلاعات بین استفاده کنندگان صورت های مالی و مدیران می شود، چرا که استفاده کنندگان صورت های مالی برای بررسی صحت اطلاعات مندرج در صورت های مالی شرکت (به ویژه صورت سود و زیان) به تجربه و منابع اطلاعاتی بیشتری نیاز دارند؛ چون قسمتی از اطلاعات مالی شرکت دارای تنوع سرمایه گذاری به اطلاعات مندرج در صورت های مالی شرکت (شرکت های) فرعی یا وابسته مربوط می شود. بنابراین از این دید نیز، صحت

اطلاعات مندرج در صورت های مالی به ویژه رقم سود در صورت سود و زیان برای استفاده کنندگان صورت های مالی اهمیت پیدا می کند.

مدیریت با استفاده از دستکاری اقلام تعهدی اقدام به مدیریت سود می نماید و همان طور که گفته شد رقم سود برای سرمایه گذاران و تامین کنندگان مالی اهمیت داشته و اغلب با استفاده از آن، تصمیمات مهمی را اخذ می نمایند، لذا شناخت پدیده مدیریت سود و عوامل مشوق آن، برای استفاده کنندگان صورت های مالی اهمیت ویژه ای دارد. با توجه به این که مدیریت سود توسط پژوهشگران زیادی مورد بررسی قرار گرفته است اما در رابطه با ارتباط اهرم مالی و تنوع سرمایه گذاری و اثر متقابل بین اهرم مالی و تنوع سرمایه گذاری با مدیریت سود مورد بررسی قرار نگرفته است. بدین منظور در این پژوهش سعی شده است که ارتباط اهرم مالی و تنوع سرمایه گذاری و اثر متقابل بین اهرم مالی و تنوع سرمایه گذاری با مدیریت سود مشخص شود.

۱-۵- کاربرد نتایج پژوهش

یافته های این پژوهش ممکن است به اعتباردهندگان شرکت در بهتر ارزیابی کردن توانایی شرکت در پرداخت اصل و بهره بدهی، کمک کند. همچنین به سرمایه گذاران در آگاهی به صحت معیارهایی که سود در آن ها نقش داشته و برای تصمیم گیری سرمایه گذاری هایشان از آن معیارها استفاده کردند، و انجام تصمیم گیری منطقی و صحیح در امر سرمایه گذاری کمک کند. به حسابرسان در ایجاد دیدگاه بهتری نسبت به مدیریت سود و انجام آزمون های محتوایی بیشتر به منظور دستیابی به اطمینان بیشتر در مورد صحت اطلاعات صورت های مالی شرکت های با تنوع سرمایه گذاری، کمک کند. همچنین نتایج این پژوهش می تواند در مطالعات آتی در رابطه با مدیریت سود بکار گرفته شود.

۱-۶- فرضیه های پژوهش

فرضیه اول: اهرم مالی بر مدیریت سود فزاینده شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تاثیر دارد.

فرضیه دوم: تنوع سرمایه گذاری بر مدیریت سود فزاینده شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تاثیر دارد.

فرضیه سوم: اهرم مالی و تنوع سرمایه‌گذاری بر مدیریت سود فزاینده شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تاثیر دارد.

۱-۷- قلمرو پژوهش

هر پژوهش باید دارای قلمرو و دامنه مشخصی باشد تا پژوهشگر در تمامی مراحل پژوهش، بر موضوع پژوهش احاطه کافی داشته باشد و بتواند بر اساس آن نتایج حاصل از نمونه را به جامعه تعمیم دهد. قلمرو مکانی این پژوهش شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد و قلمرو زمانی این پژوهش سال ۱۳۸۱ الی ۱۳۸۷ می‌باشد.

۱-۸- روش پژوهش و جمع‌آوری اطلاعات

این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ ماهیت توصیفی-همبستگی است. در این پژوهش به منظور اندازه‌گیری مدیریت سود فزاینده از اقلام تعهدی اختیاری استفاده شده است. اقلام تعهدی اختیاری در این پژوهش از پنج مدل متفاوت که بیشتر در متون پژوهش‌های قبلی استفاده شده، محاسبه شده است. همچنین برای آزمون تاثیر اهرم مالی و تنوع سرمایه‌گذاری بر مدیریت سود فزاینده در این پژوهش از یک مدل رگرسیونی به روش داده‌های ترکیبی استفاده شده است.

روش جمع‌آوری اطلاعات مورد استفاده در این پژوهش، اسناد کاوی است. داده‌های مورد نیاز بصورت سالانه از صورت‌های مالی و یادداشت‌های همراه حسابرسی شده‌ی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و بانک‌های اطلاعاتی موجود در این زمینه مانند تدبیر پرداز و ره‌آوردنویس و همچنین سایت اینترنتی مدیریت پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی- سازمان بورس اوراق بهادار^۱ جمع‌آوری شده است.

۱-۹- ابزار تجزیه و تحلیل

در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از مدل رگرسیون چند متغیره به روش داده‌های ترکیبی استفاده شده است. برای تحلیل و آزمون فرضیه‌های پژوهش از آزمون‌های آماری t استیودنت (t-test)، آماره F فیشر^۲ و ضریب تعیین (R^2) استفاده خواهد شد. در این پژوهش جهت محاسبه و آماده‌سازی متغیرهای پژوهش از نرم افزار Excel و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار Eviews استفاده شده است.

1. <http://www.rdis.ir>

²Fisher Test

۱۰-۱- تعریف واژه‌ها و اصطلاحات کلیدی

مدیریت سود: عبارت است از تلاش مدیریت شرکت برای کاهش انحرافات غیر عادی در سود، تا اندازه

ای که اصول حسابداری و مدیریت آن را مجاز می‌داند (تاکر و زاروین^۱، ۲۰۰۶: ۲۵۶)

مدیریت سود فزاینده یا مثبت: اقداماتی که در جهت تلاش برای ایجاد عملکرد مالی باثبات انجام

می‌شود. این اقدامات بر اساس قضاوت‌ها و برآوردهایی است که در چارچوب اصول پذیرفته شده حسابداری

انجام می‌شود و تفاوت مفهومی آشکاری با تقلب مالی دارد (نوروش و همکاران، ۱۳۸۴: ۱۶۹). در این پژوهش،

مدیریت سود به عنوان نوع فزاینده (مثبت) از مدیریت سود به کاربرده شده است.

اقلام تعهدی اختیاری: آن دسته از اقلام تعهدی هستند که مدیریت واحد تجاری با استفاده از اختیاراتش

می‌تواند اقلام تعهدی اختیاری را در محاسبه سود و زیان لحاظ کند و یا از آن‌ها چشم‌پوشی کند. به عبارتی دیگر

اقلام تعهدی اختیاری، ابزاری است که مدیریت می‌تواند با استفاده از آن سود و زیان واحد تجاری را کاهش یا

افزایش دهد (هاشمی و صمدی، ۱۳۸۸: ۱۴۹).

اهرم مالی: یکی از ابزارهای اندازه‌گیری ریسک مالی شرکت است که به میزان استفاده از بدهی در ساختار

سرمایه آن بستگی دارد (رهنمای رود پشته و فرزین، ۱۳۸۲: ۷۷). در این پژوهش به منظور اندازه‌گیری اهرم مالی از

نسبت بدهی به کل دارایی‌ها استفاده خواهد شد.

تنوع سرمایه‌گذاری: شرکتی دارای تنوع سرمایه‌گذاری است که آن شرکت در شرکت (شرکت‌هایی)

سرمایه‌گذاری کرده است که از لحاظ موضوع عملیات و فعالیت متفاوت از عملیات خودش باشد و یا در

شرکت (شرکت‌هایی) سرمایه‌گذاری کرده است که مکان استقرار (از لحاظ اقامت کشوری) شرکت سرمایه‌پذیر

متفاوت با شرکت سرمایه‌گذار باشد و یا هر دو؛ که در هر سه حالت شرکت سرمایه‌گذار بین ۲۰ تا ۱۰۰ درصد

سهام شرکت سرمایه‌پذیر را مالک است (رادریگز و هیمن، ۲۰۱۰: ۱۴۳).

^۱Tucker and Zarowin